

**МЕМУАРИ ЯК ДЖЕРЕЛО ДОСЛІДЖЕННЯ
ІСТОРІЇ ТА РОДОВОДІВ МЕШКАНЦІВ
(на прикладі м. Горлівка Донецької обл.)**

Савенко С. О.

Науковий керівник – канд. філол. наук, доц., Циганенко В. Л.
Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, м. Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-14-98)
E-mail: d_us@nure.ua

Мемуарна література посідає чільне місце у вивченні історії, особливо в генеалогічних дослідженнях. До мемуарної літератури (від латинського «тетогія» – пам'ять) відносять твори про дійсні соціально-економічні, політичні, культурні, сімейно-побутові та інші процеси і події, написані учасниками подій або їх безпосередніми спостерігачами через певний проміжок часу.

Умовно одним з перших мемуарних творів можна вважати «Сповідь» Аврелія Августина (354–430), де він розповідає про свій шлях до християнства. Масовим же явищем мемуарна література стає лише в XVII ст., передусім у Франції, Англії та Італії. Вже в другій половині XVIII ст. мемуари – звичний факт суспільно-політичного та культурного життя суспільства, а з розвитком історичної науки та літературознавства мемуари набувають наукової цінності.

Мемуарні джерела мають подвійний характер. З одного боку, вони розкривають внутрішній світ та долю певної особи, а з іншого – надають нам можливість поглянути на історію відповідного періоду, немов би з середини, зі свідчень та вражень сучасника.

Серед джерел мемуарного характеру, що стосуються історії Горлівки, можна виокремити такі жанрові групи:

- спогади (О. А. Ауербаха, М. А. Кролікова, В. Я. Фурера тощо);
- некрологи (П. М. Горлова, О. А. Ауербаха);
- автобіографії (діячі комсомольського руху Горлівки, лідери соціалістичного змагання, учасники громадянської війни);
- епістолярний жанр (листування учасників Першої та Другої світових війн);
- літературні записи спогадів (родина Дев'ятилових, старожили сіл Зайцеве, Байрак, хутора Залізна Балка тощо).

Особливості мемуарних джерел впливають із специфіки їх компонування. Мемуарист свідомо обирає ту чи іншу суб'єктивну позицію щодо осіб і явищ, про які має намір писати. Наприклад, у спогадах О. А. Ауербаха щодо заснування та діяльності з'їздів Гірничопромисловців Півдня Росії досить критично оцінюється постать П. М. Горлова, що пояснюється, у першу чергу, постійним зіткненням позицій цих двох діячів, що по-різному бачили шляхи розвитку галузі.

Іншим моментом мемуарного джерела є те, що воно, як правило, створювалося з пам'яті через деякий проміжок часу після зображених у ньому дійсних подій, коли пам'ять автора вже могла і не зберігати конкретних деталей. Типовий приклад цього – описання подій 1905 р. у Горлівці. Зокрема, мемуари П. Моїсеєнка неодноразово критикувалися за викривлення фактичної картини подій навіть у радянській історіографії.

Не варто забувати і про те, що автор мемуарів оцінює події не з позицій синхронної їм власної думки, а з позицій своїх поглядів часу створення мемуарів. Яскравим прикладом цього є мемуари радянських часів, які були причетним до подій. Так, у спогадах комсомольського ватажка П. І. Торопова є твердження, що його батько – один з організаторів Горлівського повстання 1905 р., засуджений до смертної кари, хоча у звинувачувальному акті він взагалі не згадується. Характерна стандартизація у характеристиках людей та ситуацій. Наприклад, спогади 1930-х рр. відрізняються чітким розмежуванням соціальних позицій: прибічники індустріалізації, прогресивні працівники зображуються виключно як ентузіасти та ударники, натомість всі негаразди трактуються як дії шкідників та троцькістів.

Водночас, мемуари мають свої переваги. У них міститься інформація про особисті стосунки між окремими постатями, про різноманітні сфери суспільного буття. Лише у спогадах бухгалтера М. Кролікова є інформація про єврейські погроми 1905-го року у Горлівці, згадується величезна кількість прізвищ мешканців міста, які неможливо виявити в інших джерелах. У цьому контексті треба вказати на наявність цікавих спогадів Ф. Т. Северина про діяльність повстанських загонів Залізнянської волості в 1918–1920 рр., або мемуари Є. Стахіва щодо підпільної діяльності ОУН у Горлівці 1941–1943 рр.

Отже, у межах генеалогічних досліджень мемуари виступають як свідоцтва життя окремих людей нарівні зі статусом повноправного джерела з історії населеного пункту, зокрема міста Горлівка Донецької області.

Література

1. Ауэрбах А. А. Воспоминания о начале развития каменноугольной промышленности в России. СПб., 1909.
2. Минц С. С. Об особенностях эволюции источников мемуарного характера (К постановке проблемы). *История СССР*. 1979. № 6. С. 55–70.
3. Некролог П. Н. Горлова. *Горнозаводское дело*. № 49. 8 декабря 1915 г. С. 15.
4. Стенографический отчет 1-го заседания, 24-го ноября 1916 г. *Труды 41-го Съезда горнопромышленников Юга России*. Харьков: Тип. Б. Бенгис, 1916. Т. 2. С. 6.